

ПРИНЦИПИ ТА НАПРЯМИ СТВОРЕННЯ КООПЕРАТИВІВ

**Амбросов В.Я., д.е.н., професор,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка**

Кооперація виражає процес співпраці як окремих суб'єктів, так і сукупності різних організаційно-правових форм на базі кооперативів або інших організаційних форм, які створені на принципах кооперації. Багаточисельними дослідженнями були визначені та розкриті соціальні, організаційні та економічні ознаки кооперації. Соціальні – характеризують захист і взаємодопомогу людей, економічні – підвищення результативності від економічної діяльності, справедливий розподіл результатів в інтересах членів кооперації, організаційні – добровільність і демократичність управління.

В сучасних умовах через кооперацію можливо забезпечити підтримку малих, середніх і великих підприємств, створити стійку систему взаємодії різних форм господарювання на справедливому дотриманні інтересів товаровиробників. Кооперація може сприяти вирішенню багатопланових завдань: більш повному використанню інновацій та синергетичного ефекту, підтримки фермерів і первинних колективів власників – товаровиробників у складі великотоварних підприємств, формуванню товарного ринку, розвитку грошового ринку через створення кредитних кооперативів і спілок, формуванню сучасних виробництв на основі інновацій та раціонального використання інвестицій.

Світовий досвід показав, що через кооперацію більш широко можна використовувати потенціал спеціалізації та диверсифікації, підвищити ефективність використання сучасних машин і технологій, конкурентоспроможність.

Відомо, що кооперація зародилась в кінці XVIII і на початку XIX століття в Англії та Франції. Виникнення та розвиток кооперативної теорії пов'язують з іменем англійського соціаліста-утопіста Р. Оуена, який був переконливим прихильником виробничих кооперативів, і в першу чергу їх господарської діяльності.

Перше кооперативне товариство було створено в 1866 р. у

Харкові¹. На розвиток кооперації на східноукраїнських землях мали вплив роботи О.М. Анциферова, Х. Барановського, В. Доманицького, О. Юркевича та інших².

Дослідники велику увагу приділяли класифікації кооперативів, віднесенню їх до споживчих і виробничих. М.І. Туган-Барановський виділяв 10 основних видів кооперативів – кредитні, споживчі, житлові, закупівельні, збутові, переробні, страхові, виробничо-допоміжні, трудові артілі, виробничі артілі³. З класифікації М. Хейсіна можна виділити: 1) споживчі товариства; 2) будівельні товариства; 3) закупівельні товариства; 4) грошові товариства; 5) товариства виробників; 6) збутові товариства; 7) виробничі товариства⁴.

О.В. Чаянов сільськогосподарські кооперативи класифікував у вигляді машинних товариств, товариств на сумісній обробці земель, меліорації і зрошення, племінні товариства, селекційні, молотильні, олійниці та маслоробні, овочесушильні, товариства по закупівлі, збуту, кредитні, страхові⁵.

Як показує аналіз, представники різних напрямків, шкіл, епох, політичних поглядів класифікацію кооперативів проводили за наступними основними ознаками:

- за соціально-класовою та професійною. В сучасних умовах це ознака не відіграла суттєвої ролі;

- в залежності від галузі господарства (виробничі, сільськогосподарські, будівельні, транспортні, торгові, промислові, лісові та ін.). Цю ознаку слід враховувати. Разом з тим необхідно брати до уваги розвиток міжгалузевих зв'язків, участь підприємств різних галузей в інтегрованих формуваннях типу холдингів, агропромислово-фінансових груп, концернів, корпорацій, кластерів;

- в залежності від галузі виробництва (скотарські, овочівницькі,

¹ Вітанович І. Історія українського кооперативного руху. – Нью-Йорк: ТУК, 1964. – С. 63.

² В кн.: Українські кооперативи. – Львів: Коопосвіта, 1999. – 456 с.

³ Туган-Барановський М.І. Социальные основы кооперации. – М., 1989. – С. 84.

⁴ Хейсин М.Л. Потребкооперация в Великобритании. – Пг.: Мысль, 1917. – С. 22.

⁵ Чаянов А.В. Основные идеи и формы организации сельскохозяйственной кооперации. – М.: Наука, 1991. – С. 15.

садівничі, зернові та ін.). Таку ознаку треба враховувати, особливо при створенні спеціалізованих виробничих структур, як на рівні підприємств, так і їх структурних підрозділів;

- в залежності від економічної функції, яку виконує кооператив (кредитні, збутові, постачальницькі, обслуговуючі, багатофункціональні). Такі кооперативні нажалі не одержали належного розвитку і потребують створення;

- в залежності від виду конкретної діяльності (соціальні, іригаційні, меліоративні, медичні, страхові, по спільному використанню машин та механізмів, по перевезеннях та ін.). Ці кооперативи повинні одержати широкий розвиток;

- в залежності від виду продукції, яка виробляється, скуповується, продається чи переробляється кооперативом (овочеві, молочні, насінневі, цукрові, м'ясні, фруктові, зернові та ін.).

Наряду з цим треба формувати маркетингові кооперативи по збуту сільськогосподарської продукції на рівні регіонів насамперед, а також з виходом на міжрегіональний та міжнародний рівні. Водночас потребується прискорити створення сервісних кооперативів по забезпеченню сільськогосподарських виробників матеріально-технічними ресурсами, машинами, обладнанням, ПММ, добривами, наданню послуг з технічного, меліоративного, ветеринарного, будівельного обслуговування, впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Оцінюючи принципи формування кооперативів та їх можливе використання в сучасних умовах, необхідно виходити з таких вимог:

- повинні дотримуватися інтереси товаровиробників незалежно від форм власності та господарювання;

- забезпечити максимальну віддачу виробничого потенціалу, праці, матеріальних і фінансових ресурсів;

- усунути протиріччя та негативні фактори, які стримують ефективне ведення виробництва, реалізацію продукції, фінансову стабілізацію;

- сприяти посиленню агросервісного, технічного, технологічного, фінансово-кредитного обслуговування, будівництва;

- сприяти прискореному освоєнню інновацій, інвестицій, соціальному розвитку села.